

moneatis, & gnaviter instetis, ut res coepta peragatur, quam propè ad finem pervenisse jam cernitis. Quantum enim arbitror, difficillimè potestis invenire in episcopis vestris tam utilem animum & voluntatem, quàm in isto sene perspeximus. Postero enim die ipse ad nos venit, & hæc iterum quærere coeperamus. Sed quia ordinandi episcopi necessitas nos inde jamjamque rapiebat, diutiùs cum illo esse nequivimus. Jam enim miseramus ad ^a Majorem ^a cælicolarum, quem audieramus novi apud eos baptismi institutorem exstitisse, & multos illo sacrilegio seduxisse, ut cum illo, quantum ipsius temporis patiebantur angustia, aliquid loqueremur. Quem posteaquam venturum comperit, videns nos aliud suscepisse negotium, cum & ipsum nescio quæ necessitas perfectionis urgeret, benignè à nobis placidèque discessit.

14. Videtur autem mihi, ut turbulenta turbas & impedimentum potius quàm adjumentum afferentes omninò devitemus, & verè ex animo amico atque tranquillo susceptum tam magnum negotium Domino opitulante peragamus, ad aliquam villam nos convenire debere non magnam, ubi nullius nostrum esset ecclesia; quam tamen villam communiter possident homines & nostræ communionis & ipsius, sicuti est villa Titiana. Sive ergo in Tubursicensi, sive in Thagastensi, talis locus, vel ille quem commemoravi, vel aliquis alius inventus fuerit, faciamus codices canonicos præsto esse. Et si qua proferri

po-

^a Cælicolarum nomen occurrit in legibus aliquot ab Honorio datis, quibus illi constitutas in hæreticos poenas subire teneantur, nisi ad Dei cultum venerationemque christianam conversi fuerint.

potuerint ex utraque parte documenta: ut postpositis ceteris, nulla, si Domino placuerit, interpellante molestia, quotquot diebus potuerimus ad hoc vacantes, & unusquisque nostrum apud suum hospitem Dominum deprecantes, adjuvante ipso cui pax christiana gratissima est, rem tantam & bono animo coeptam ad inquisitionis terminum perducamus. Rescribite sanè, quid de hac re vel vobis vel illi videatur.

EPISTOLA LIII. *

Confutatur epistola presbyteri cujusdam donatistæ, qui Generosum catholicum constantinensem seducere moliebatur, simulans ab Angelo se monitum ut ipsum ad donatistarum partes adduceret.

* *Alia*
CLXV.

quæ autem
53. *erat,*
nunc 152.

Dilectissimo & honorabili fratri GENEROSO,
FORTUNATUS, ALYPIUS & AUGUSTINUS
in Domino salutem.

I. QUONIAM nobis notam esse voluisti epistolam, quam ad te donatistarum presbyter dedit, quamquam eam tu quoque catholico animo deriseris; tamen ut ei potius si non desperatè desipit, consulas, hæc ad eum rescripta petimus perferas. Ille enim ordinem christianitatis civitatis vestrae tibi ut insinuaret, jussisse sibi Angelum scripsit; cum tu teneas christianitatem, non civitatis tuæ tantum nec tantum Africae vel afrorum, sed totius orbis terræ, quæ annuntiata est & annuntiat omnibus gentibus. Unde illis parum est, quòd

Scripta
circ. ann.
400.
CAPUT I.

præcisos esse non pudet, nec sibi subveniunt, ut cum possunt, redeant ad radicem; nisi etiam secum alios præcidere, & sicut ligna arida in ignem destinare conentur. Quapropter si tibi ipsi Angelus adstitisset, quem sibi ille propter te adstitisse, quantum arbitramur, astuta vanitate confingit, & hæc ipsa tibi dixisset, quæ iste mandato illius tibi se insinuare dicit, oporteret te apostolicæ

Gal. 1. 8. sententiæ memorem fieri qui ait: *Licet si nos aut Angelus de celo vobis evangelizaverit, præter id quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Evangelizatum est enim tibi per

Matth. 24. 14.

vocem ipsius Domini Jesu Christi, quod omnibus gentibus annuntiabitur Evangelium ejus, & tunc finis erit. Evangelizatum tibi est per propheticas & apostolicas litteras, quod Abra-

Gal. 3. 16. hæ dictæ sunt promissiones & semini ejus quod est Christus, cum ei diceret Deus: *In semi-*

Gen. 12. 4.

ne tuo benedicentur omnes gentes. Has ergo promissiones tenenti, si tibi Angelus de celo diceret: Dimitte christianitatem orbis terræ, & tene partis Donati, cujus ordo tibi exponitur in epistola episcopi tuæ civitatis, anathema esse deberet: quia te à toto præcidere, & in partem contrudere conaretur, & alienare à promissis Dei.

2. Si enim ordo episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam.* Petro enim successit Linus; Lino, ^a Clemens;

Matth. 16. 18.

2

Cle-

^a In uno è Vaticanis codicibus, *Lino Cletus, Cletus Clemens*; cui ceteri MSS. refragantur. Paulo post pro *Anacletus*

Clementi, Anacletus; Anacleto, Evaristus; Evaristo, Alexander; Alexandro, Sixtus; Sixto, Thelesphorus; Thelesphoro, Iginus; Iginno, Anicetus; Aniceto, Pius; Pio, Soter; Soteri, Eleutherius; Eleutherio, Victor; Victori, Zephirinus; Zephirino, Calixtus; Calixto, Urbanus; Urbano, Pontianus; Pontiano, Antherus; Anthero, Fabianus; Fabiano, Cornelius; Cornelio, Lucius; Lucio, Stephanus; Stephano, Xystus; Xysto, Dionysius; Dionysio, Felix; Felici, Eutychianus; Eutychiano, Gajus; Gajo, Marcellinus; Marcellino, Marcellus; Marcellino, Eusebius; Eusebio, Miltiades; Miltiadi, Sylvester; Sylvestro, Marcus; Marco, Julius; Julio, Liberius; Liberio, Damasus; Damaso, Siricius; Siricio, Anastasius. In hoc ordine successionis nullus donatista episcopus invenitur. Sed ex transverso ex Africa ordinatum miserunt, qui paucis præsidens afris in urbe Roma ^a Montensium vel Cutzupitarum vocabulum propagavit.

N 3

In

cletus, habetur in plerisque MSS. *Anacletus*. Deinde *Alexander* non post *Evaristum*, ut in editis & apud Optatum in lib. 2. sed post *Soterem*, sublato prorsus *Eleutherii* nomine; sic recensetur in duodecim MSS. in quibus sunt Vaticani quatuor, *Soteri Alexander, Alexandro Victor*. Denique in hisdem codicibus desideratur infra *Marcellinus*.

^a Hanc appellationem sortiti sunt donatistæ, ex eo quod ecclesiam Romæ primam in monte habere cæperint, juxta Hieronymum in Chron. ad ann. 360. sive uti Optatus in lib. 2. refert, à spelunca, quam illic extra civitatem gradibus (seu *cratibus*, uti legitur in Germanensi MS.) sepebant, ubi celebrabant conventicula sua: quæ haud dubiè spelunca in editiore loco adiacebat. Hinc fortè profectum etiam nomen *Cutzupitarum*, quod quidem sic legitur in plerisque MSS. At in editis sublato, *t*, *Cuzupitarum*, & in duobus Vatican. MSS.

Cu-

3. In illum autem ordinem episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro usque ad Anastasium, qui nunc eandem cathedram sedet, etiamsi quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præjudicaret Ecclesiæ & innocentibus christianis: quibus Dominus providens, ait de præpositis malis: *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt.* Ut certa sit spes a fidelis, quæ non in homine, sed in Domino collocata, numquam tempestate sacrilegi schismatis dissipetur: sicut isti dissipati sunt, qui legunt in codicibus sanctis ecclesias quibus Apostoli scripserunt, & nullum in eis habent episcopum. Quid autem perversius & insanius, quam lectoribus easdem epistolas legentibus dicere: Pax tecum; & ab earum ecclesiarum pace separari, quibus ipsæ epistolæ scriptæ sunt?

4. TAMEN ne sibi etiam de Constantinensi, hoc est, civitatis vestræ episcoporum ordine blandiatur, recita illi gesta apud b Muna-

Cutrunpitarum. An verò legendum hic *Rupitarum*, seu *Rupitanorum*, ut in lib. de Unitate Eccles. cap. 3. an *Scotopitarum* deducta voce à *σκότος* tenebra, & *τόπος* locus, quo pacto V. C. Joannes Bapt. Cotelierius legi vult apud Isidor. in Orig. lib. 8. qui in editis & in veteri codice Corbeiens. habet *Cotopitas*, & in alio Corb. MS. *Contopitas*; an potius castigandus hic locus ex Hieronymo adversus Luciferian. ubi editi aliqui, *Campitas*, alii habent *Campates*, haud facile dixerimus. Certè in libro de Unitate Ecclesiæ c. 3. *Cutzupitani* appellantur.

a Sic Bad. Am. Er. & MSS. At. Lov. habet, *spes fidelibus.*

b Sic restituimus ad gestorum exemplum relatum in lib. 3. *Cont. Crescon.* c. 29. Nempe hic in editis legebatur, *Numacium Felicem Flavium procuratorem*, & in plerisque MSS. *Munacium*, sive *Mannacium Felicem Flavium per procuratorem*: error profectus ex notis *F. PP.* Gesta illa confecta fuerunt anno 303.

natum Felicem Flaminem perpetuum curatorem tunc ejusdem civitatis vestræ, Diocletiano octavum, & Maximiano septimum consulibus, undecimo calendis junias, quibus liquidò constitit ita Paulum episcopum tradidisse, ut Silvanus tunc ejus subdiaconus fuerit, & cum illo tradiderit proferens instrumenta dominica, etiam quæ diligenter fuerant occultata, capitulatam argenteam, & lucernam argenteam, ita ut ei diceret Victor quidam: Mortuus fueras, si non illas invenisses. a Hunc iste Silvanum, manifestissimum traditorem, pro magno commemorat in epistola, quam tibi scribit, à Secundo tigusitano primæ sedis episcopo episcopum tunc ordinatum. Quiescat ergo superba eorum lingua, & cognoscat crimina sua, ne delirans loquatur aliena. Recita illi etiam, si voluerit, gesta ecclesiastica ejusdem Secundi tigusitani in domo b Urbani Donati habita, ubi confessos traditores judici Deo dimisit, Donatum masculitanum, Marinum ab Aquis tibilitanis, Donatum calamensem, cum quibus confessis traditoribus memoratum traditorem Silvanum eis ordinavit episcopum. Recita illi gesta apud Zenophilum consularem, ubi Nundinarius quidam diaconus iratus Sylvano, quòd ab eo fuerit excommunicatus, hæc omnia iudicii prodidit, quæ certis documentis & responsionibus testium, & recitatione gestorum,

N 4

a Editi, *Quem iste Silvanus... in epistola qua scribit &c.* Castigavimus opè MSS. ex quibus liquet pronomen *iste*, referri ad presbyterum, cujus hic epistola refutatur.

b Apud Optatum in lib. I. habetur, *in domo Urbani Carisi*, quia, ut ait, *basilicæ necdum fuerant restitute.*

& multarum epistolarum, luce clariùs constiterunt.

5. Multa sunt alia quæ illi recites, si non contentiosè agere, sed prudenter audire voluerit: preces donatarum ad Constantinum, ut propter ipsam causam inter afros episcopos dirimendam iudices ex Gallia episcopos mitteret. Litteras etiam ejusdem imperatoris, ubi episcopos misit ad urbem Romam. Gesta quoque in urbe Roma, ubi ab episcopis quos ille miserat, causa cognita atque discussa est. Itemque alias litteras, ubi declarat memoratus imperator eos apud se de collegarum suorum iudicio, id est, episcoporum, quos ad urbem Romam miserat, fuisse conquestos: ubi etiam alios episcopos voluit apud Arelatum iudicare: ubi isti & ab ipsorum iudicio ad eundem imperatorem appellaverunt: ubi postremò causam inter partes ipse cognovit: ubi eos vehementissimè detestatur innocentiam Cæciliani fuisse separatos. Quæ si voluerit, audiet, & tacebit, & desinet insidiari veritati.

CAP. III.

6. QUAMQUAM nos non tam de istis documentis præsumamus, quam de Scripturis sanctis, ubi hereditas Christi usque ad terminos terræ promissa est in omnibus gentibus: unde isti nefario schismate separati, jactant crimina in paleam messis dominicæ; quæ necesse est usque ad finem permixta tolleretur, donec ultimo iudicio tota area ventiletur. Unde manifestum est ista crimina seu vera seu falsa non pertinere ad frumenta dominica, quæ per totum agrum, id est, istum mundum, usque in finem sæculi oportet crescere, sicut non falsus Angelus in hujus errore, sed Do-

Dominus in Evangelio loquitur. Ideoque in christianos innocentes, qui per totum orbem malis christianis tamquam paleæ suæ vel zizaniis permixti sunt, multa falsa crimina & vana jactantibus his miseris donatistis merito Deus reddidit, ut maximianistas apud Carthaginem schismaticos suos Primiani damnatores, extra Primianum baptizatores, post Primianum rebaptizatores universali concilio suo damnarent: ut ex eorum numero post non parvum tempus quosdam in honoribus episcopatus sui, Felicianum mustitanum, & Prætextatum assuritanum cogente a gildoniano susciperent, cum omnibus, quos damnati extra baptizaverant. Quòd si ab eis, quos ore proprio tamquam sceleratos & sacrilegos damnaverunt, & quos illis primis schismaticis, quos vivos terra obruit, compararunt, non maculantur, cum eis rursus in honore suo receptis communicant: evigilent aliquando, cogitent quanta cæcitate, & quanta insania dicant, orbem terrarum ignotis afrorum criminibus esse maculatum, & hereditatem Christi, quæ promissa exhibitæ est in omnibus gentibus, peccatis afrorum per contagionem communicationis fuisse deletam: quando se nolunt deletos & maculatos videri, dum eis communicant, quorum crimina cognita judicant.

Qua-

a Optatus, cui Gildoniano cognomen, ex eo quòd cum Gildone comite tyrannidem in Africa exerceret, episcopus fuit donatista Gaudentii thamugadensis decessor ex lib. 1. *Cont. Gaudent* c. 38. unde Augustinus in lib. 2. *Adversus epist. Parmen.* c. 2. n. 4. Donatistis exprobrat: *Optatum: gildonianum decennalem totius Africa genitum*, (scilicet ab an. 388. ad 398. quo de satellitio Gildonis accusatus, in carcere extinctus est, ex lib. 2. *Cont. lit. Petil.* c. 92.) *tamquam sacerdotem atque collegam honorantes, in communionem tenuerunt.*

Matt. 13.
30.

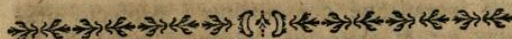

2. Cor. II.
14.

7 Quapropter cum Paulus Apostolus iterum dicat, quia ipse satanas transfiguratur se in Angelum lucis; unde non esse mirum, si ministri ejus transfigurant se sicut ministros justitiæ; si verè iste aliquem Angelum vidit erroris nuntium, & de unitate catholica christianos separare cupientem, ipse passus est angelum satanæ, transfigurantem se velut Angelum lucis: si autem mentitur, & nihil tale vidit, ipse est minister satanæ, transfigurans se velut ministrum justitiæ. Et tamen ista omnia considerans, si nimium per-versus & pertinax esse noluerit, poterit ab omni vel aliena vel sua seductione liberari. Nos enim per occasionem tuam sine aliquo odio convenimus, hoc circa eum servantes quod Apostolus dicit: *Servum autem Domini litigare non oportet, sed mittem esse ad omnes, docibilem, patientem, in modestia corripientem diversa sentientes, ne fortè det illis Deus penitentiam ad cognoscendam veritatem, & respiscant de diaboli laqueis, captivati ab ipso in ipsius voluntatem.* Si ergo aliquid asperè diximus, non ad amaritudinem dissensionis, sed ad correctionem dilectionis valere cognoscat. Incolumis vivas in Christo, dilectissime & honorabilis frater.

2. Tim. 2.
14.

EPIS-

EPISTOLA C.*

Augustinus Donato proconsuli Africa, ut donatistas coërceat, non occidat.

* Aliàs
CXXVII.
quæ autem
100. erat,
nunc 159.

Domino eximio, meritòque honorabili, insigniterque laudabili filio a DONATO AUGUSTINUS in Domino salutem.

1. NOLLEM quidem in his afflictationibus esse africanam ecclesiam constitutam, ut terrenæ ullius potestatis indigeret auxilio. Sed quia sicut Apostolus dicit: *Non est potestas nisi à Deo*; proculdubio cum per vos sincerissimos Catholicæ matris filios eidem subvenitur, auxilium nostrum in nomine Domini est, qui fecit cælum & terram. Quis enim non sentiat in tantis malis non parvam nobis consolationem divinitus missam, cum tu vir talis & Christi nominis amantissimus, proconsularibus es sublimatus insignibus; ut ab sceleratis & sacrilegis ausibus inimicos Ecclesiæ bonæ tuæ voluntati potestas sociata cohiberet, domine eximie, meritòque honorabilis, insigniterque laudabilis filii? Denique unum solum est, quod in tua justitia pertimescimus, ne fortè quoniam quidquid mali contra christianam societatem ab hominibus impiis

Scripta
circ. idem
tempus.

Rom. 13. I.

23. q. 5.
Unum.

a Donatus proconsulatum Africa gerebat exeunte an. 408. uti colligitur ex lege ad eum data 24. Novemb. quo munere functus non est ultra medium an. 410. quippe hoc anno 410. die 25. Junii data reperitur alia lex ad Africa proconsulem Macrovium.